

Felsefe Arkivi

Archives of Philosophy

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

Aristippos'ta Haz ve Eğitim

Pleasure and Education in Aristippus

Fatih Öztürk¹

¹ Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Malatya, Türkiye

Öz

Aristippos, hazcı felsefenin önemli temsilcilerinden biri olarak eğitim anlayışını, yalnızca bilgi aktarımı değil, bireyin entelektüel ve ruhsal gelişimini sağlayan bir dönüşüm süreci olarak ele almıştır. Elimizdeki bilgilere göre, Aristippos, eğitimi bireyin öz-farkındalık (autognosia) ve öz-denetim (enkrateia) kazanacağı bir süreç olarak tanımlamış ve eğitimin insanın ahlaki ve ontolojik gelişimi için zorunlu bir unsur olduğunun altını çizmiştir. Epistemolojik olarak yalnızca anlık hazların deneyimleyen birey tarafından bilinebileceğini kabul eden Aristippos için eğitimin rolü de bu bilgi ve etik üzerine inşa edilen bakış açısında belirginleşir. Eğitim, bireyin hazlarını denetim altına alarak, onu hazlarının kölesi olmaktan çıkarmalı ve kendi kendisinin efendisi (kyrios) hâline getirmelidir. Bu süreçte, hazların artırılmasını ve deneyimlenmesinin yetkin bir özne tarafından yapılmasını eğitim sayesinde mümkün gören filozofa göre eğitimin amacı yalnızca pragmatik bilgi edinimi değil, aynı zamanda bireyi entelektüel ve manevi açıdan özgürleştirmektir. Öz-farkındalık ve öz-denetimin gelişmesi bakımından eğitimin rolü toplumsal fayda veya vatandaş yetiştirme yerine bireysel yetkinleşmenin önünü açmalı ve motive edilmiş öğrenci üzerinden ilerlemelidir. Bu bağlamda, eğitilmiş birey ile eğitimsiz birey arasındaki fark, sadece bilgi seviyesinden değil, insanın varoluşsal ve ahlaki gelişiminden kaynaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, Aristippos'un eğitim anlayışını felsefi ve pedagojik boyutlarıyla inceleyerek, eğitim ile etik ve bilgi arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Çalışma, metin analizi yöntemiyle Aristippos'un düşünceleri üzerinden bir inceleme yapmaktadır.

Abstract

Aristippos, as one of the prominent representatives of hedonistic philosophy, approaches education not merely as the transmission of knowledge but as a transformative process fostering both intellectual and spiritual development. Based on the available information, Aristippos defines education as a process through which an individual attains self-awareness (autognosia) and self-control (enkrateia), emphasizing that education is an essential component for the moral and ontological development of human beings. From an epistemological standpoint, Aristippos holds that only those pleasures directly experienced by the individual can be known, and thus, the role of education becomes evident in shaping this knowledge and the ethical perspectives built upon it. Education, in his view, must regulate the individual's pleasures, freeing them from being slaves to their desires and transforming them into masters (kyrios) of themselves. According to this philosopher, the goal of education is not only pragmatic knowledge acquisition but also the intellectual and spiritual liberation of the individual. In terms of developing self-awareness and self-control, the role of education should open the path to personal development rather than focus on societal benefit or the production of citizens, advancing through the motivated student. In this context, the difference between an educated and an uneducated individual stems not solely from the level of knowledge but from their existential and moral growth. The aim of this study is to examine Aristippos' educational philosophy through its philosophical and pedagogical dimensions, shedding light on the relationships between education, ethics, and knowledge. The research employs a text analysis method, studying Aristippos' thoughts in detail.

Anahtar Kelimeler

Aristippos • haz • eğitim felsefesi • öz-farkındalık • öz-denetim

Keywords

Aristippos • pleasure • philosophy of education • self-awareness • self-control

“ Atf | Citation: Öztürk, Fatih. "Pleasure and education in aristippus". *Felsefe Arkivi-Archives of Philosophy* no. 63 (2025): 41-58. <https://doi.org/10.26650/arcp.1667423>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Öztürk, F.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Fatih Öztürk fatih.ozturk@ozal.edu.tr

Extended Summary

The intellectual legacy of Aristippus, the founder of the Cyrenaic School, extends beyond his well-documented contributions to ethics and epistemology, encompassing a significant yet often overlooked dimension: his philosophy of education. While he is frequently associated with the development of hedonism as a moral doctrine, his reflections on education reveal a deeper ontological and ethical engagement. Aristippus does not merely conceive of education as an instrumental process aimed at knowledge transmission but as a transformative practice that enables the individual to cultivate self-awareness and attain a form of existential refinement. This study seeks to examine Aristippus' philosophy of education within its historical and philosophical context, emphasizing its implications for the interplay between knowledge, virtue, and self-mastery.

Aristippus is credited with the establishment of hedonism as a philosophical doctrine. This study investigates his educational philosophy, which, though often overshadowed by his ethical and epistemological contributions, constitutes a vital aspect of his intellectual legacy. While Aristippus shares commonalities with both Socrates and the Sophists in his approach to education, he uniquely elevates it to an ontological foundation. For him, education is not merely an instrument of knowledge acquisition but the principal means through which individuals cultivate self-awareness and existential consciousness. By transforming one's character and fostering self-realization, education, in Aristippus' view, serves both as a tool and an end in the moral and ontological development of human beings. This study, therefore, undertakes an exploration of Aristippus' educational thought from a philosophical and existential perspective, addressing a significant gap in scholarship, given that the relationship between education and ethics in his philosophy has remained relatively underexamined.

Unfortunately, Aristippus' treatise *On Education* has not survived, and much of what is known about his pedagogical views is derived from Diogenes Laertius. Given that he lived during the height of the Sophist and Socratic movements, it is unsurprising that he placed significant value on education. What is particularly remarkable, however, is his ability to reconcile his hedonistic ethical framework—grounded in immediate pleasure—with the long-term process of education. His philosophical outlook reflects a nuanced understanding of education, emphasizing not only the acquisition of practical knowledge but also the cultivation of self-awareness and self-mastery. His pragmatic orientation is further reflected in his assertion that “those who read not many things, but useful things, are superior,” a statement that highlights his emphasis on the practical outcomes of education. For Aristippus, education was not merely about the transmission of information but a means of achieving intellectual and spiritual autonomy.

In his view, those who remain uneducated are not only intellectually deficient but also morally subordinate, akin to slaves who lack control over their own desires. By liberating individuals from the tyranny of their appetites, education allows them to become masters of themselves. Consequently, Aristippus presents education as the key to rationality, personal freedom, and human excellence. Within this context, education is both a means to ethical fulfillment and a concept of intrinsic value.

The epistemological foundations of Aristippus' thought are deeply intertwined with his ethical and educational theories. The Cyrenaic School, which he founded, embraced an epistemology that emphasized the uniqueness of subjective experience. Unlike Socratic epistemology, which seeks objective and universal truths, Aristippus maintained that knowledge is confined to immediate sensory perception. Whereas Plato sought knowledge in the realm of eternal and transcendent ideas, Aristippus rooted his epistemology in the flux of sensory perception, rejecting the possibility of attaining absolute certainty beyond one's immediate experience.

Yet, Aristippus did not advocate for unrestrained indulgence. His philosophy of moderation emphasized self-control and rational discernment in the pursuit of pleasure. He understood that unbridled hedonism could lead to enslavement by one's desires, thereby diminishing one's autonomy. For this reason, he insisted on the necessity of education as a means of cultivating the intellectual and moral discipline required to navigate the complexities of pleasure and pain. Through education, individuals could achieve self-awareness and deliberate decision-making, enabling them to attain genuine freedom. Unlike many of his contemporaries, Aristippus did not regard pleasure as a means of transcending human nature but as the ultimate goal of life itself. By prioritizing individual happiness, he believed that one could indirectly contribute to the well-being of society, for those who are not enslaved by their passions are better equipped to engage in rational and harmonious social relations. In this respect, his philosophy anticipates modern educational ideals that emphasize autonomy, critical thinking, and personal development.

The foregoing analysis has sought to elucidate Aristippus' philosophy of education as an integral component of his broader intellectual system, demonstrating its interconnection with his epistemological and ethical positions. The emphasis he places

on self-awareness and self-mastery situates education at the core of human development, not as a mere conduit for theoretical instruction but as a means of shaping character and refining judgment. His reflections on education, therefore, remain an essential part of his philosophical legacy, warranting further scholarly attention within the broader discourse on ancient Greek thought.

Giriş

Aristippos (M.Ö. 435-356), felsefe tarihinde Sokratesçi okullardan Kirene Okulu'nun kurucusu ve hazcı felsefenin ilk etkili temsilcilerinden biri olması bakımından önemli bir konuma sahiptir. Onun eğitim anlayışına dair ortaya koyduğu düşünceler, yalnızca tamamlayıcı bir unsur değil, felsefi sisteminin temelini oluşturan merkezi bir bileşen olarak öne çıkmakta ve bu çalışmanın odak noktasını teşkil etmektedir. Aristippos, eğitimi, dönemin diğer düşünürleri olan Sokrates ve Sofistler ile belirli benzerlikler taşıyan bir çerçevede ele alsa da, bu kavramı özgün bir biçimde yücelterek varoluşsal bir temele yerleştirmesiyle ayrılmaktadır. Ona göre eğitim, bireyin öz-bilince erişmesinin ve varoluşsal farkındalık kazanmasının en temel aracı olup, yalnızca bilgi edinimine indirgenemeyecek bir dönüşüm sürecidir; bireyin karakterini şekillendirmesini ve hakiki anlamda kendini gerçekleştirmesini mümkün kılar. Bu doğrultuda, çalışma, Aristippos'un eğitim anlayışını felsefi ve varoluşsal boyutlarıyla analiz ederek, eğitimi insanın ahlaki ve ontolojik gelişiminin bir aracı ve aynı zamanda bir amacı olarak nasıl konumlandığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Literatürde Aristippos'un etik ve bilgi anlayışına dair pek çok çalışma bulunmasına rağmen, onun eğitim anlayışını veya eğitim ile etik arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan bir araştırmaya rastlanmaması, bu çalışmayı alandaki önemli bir boşluğu doldurma potansiyeline sahip kılmaktadır.

Aristippos'un hayatı ve felsefesi hakkındaki bilgimizin sınırlılığı, onun düşüncelerine dair yorumların büyük ölçüde varsayımsal olmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle Diogenes Laertios'un *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, Xenophon'un *Memorabilia* ve *Symposium* adlı eserleri, Aristippos'a ilişkin daha çok anekdotlara ve dolaylı aktarımlara dayanmaktadır. Platon'un *Protagoras*, *Gorgias* ve *Philebus* diyaloglarında Aristippos'un adı açıkça geçmese de, hazcı felsefeye yönelik bazı atıfların ona işaret ettiği kabul edilmektedir. Benzer şekilde, Aristoteles'in *Nikhomakos'a Etik* adlı eserinde de dolaylı referanslar bulunur. Ayrıca, Athenaeus'un *Deipnosophistae*'si ve Clement of Alexandria'nın *Stromata*'sı gibi eserlerde Aristippos'un ismi anılsa da, hakkında çok az bilgi verilmektedir. Bu durum, elimizdeki verilerin akademik bir sistematiklikten ziyade, döneminin popüler anlatıları ve yorumları çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Aristippos'un yaşamı ve düşüncelerine ilişkin çıkarımlarda bulunurken, kaynakların doğasını ve güvenilirlik sınırlılıklarını göz önünde bulundurmak gereklidir. Laertios'un anlatımları sıklıkla efsanevi unsurlar içermekte olup tarihsel doğruluğu tartışmalıdır. Xenophon'un metinleri ise, Sokrates'in çevresindeki şahsiyetlere ilişkin öznel bir bakış açısı sunduğundan, Aristippos'a dair taraflı ya da kısmi bir değerlendirme içerebilir. Bununla birlikte, bu sınırlı verilerden hareketle Aristippos'un felsefi yönelimlerini anlamlandırmak mümkündür. Ancak bunu yaparken, kaynaklardaki çelişkileri ve dönemin entelektüel bağlamını dikkate alarak, Aristippos'un sistematik bir doktrin ortaya koymaktan ziyade belirli düşünsel eğilimler geliştirdiğini göz önünde bulundurmak gerekir.

Aristippos, Kuzey Afrika kıyılarında, günümüz Libya sınırları içinde yer alan bir Atina kolonisi olan Kirene'de dünyaya gelmiştir. Atina'da eğitimini tamamladıktan sonra Sokrates'in öğrencisi olmuş ve özellikle etik alanında hocasından büyük ölçüde ilham almıştır. Sokrates, etik sorgulamayı genel geçer bir temele oturtma çabasıyla tanınırken, Aristippos bu geleneği takip ederek ahlaki teorisini haz ve acı ilkeleri üzerine temellendirmiştir. Sokrates'in öğrencileri arasında öğretileri için ücret talep eden ilk kişi olarak bilinen Aristippos, aynı zamanda Dionysios'un sarayında yaşamış ve felsefi faaliyetlerini burada sürdürmüştür¹. Kirene'ye döndüğünde ise kızı Arete'yi eğitmiş ve hazcılığı (hedonizm) temel bir doktrin olarak benimseyen Kirene Okulu'nu kurmuştur². Kireneliler, bireyin haz arayışını yaşamın nihai amacı olarak görerek Antik Yunan etik düşüncesinin ana akımına aykırı bir çizgi benimsemişlerdir. Onlara göre, bireyin deneyimleri ile

¹Ugo Zilioli, *The Cyrenaics* (Durham: Acumen Publishing Limited, 2012), 17.

²Zilioli, *The Cyrenaics*, 5.

bu deneyimlere neden olan nesneler birbirinden farklı olup, kesin olarak bilinecek tek şey bireyin öznel yaşantısıdır. Aynı nesne, algılayanın bedensel durumuna ve çevresel koşullara bağlı olarak farklı duyuşsal niteliklere yol açabileceğinden, deneyimlerin öznelliği her türlü genellemeyi ve ortak ilke edinimini imkânsız kılmaktadır. Bu perspektif, daha sonraki şüpheli okulları da etkilemiş ve haz temelli etik anlayışlarının epistemolojik temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda, bazı araştırmacılar Aristippos'u proto-şüpheli (proto-skeptik) olarak değerlendirmektedir³.

Eğitim Üzerine adlı bir eser kaleme aldığı iddia edilen Aristippos'un bu çalışması günümüze ulaşmamıştır⁴. Bu nedenle, onun eğitim anlayışına dair bilgilerin büyük bir kısmı, Diogenes Laertios'un aktarımlarına dayanmaktadır. Aristippos'un Sofistlerle Sokratik geleneğin etkisi altındaki bir dönemde yaşamış olması, eğitime verdiği önemi daha anlaşılır kılmakla birlikte, anlık haz temelli etik yaklaşımıyla eğitimi uzun vadeli bir süreç olarak bağdaştırabilmesi kayda değerdir. Üstelik, bu bağlamı öz-farkındalık (autognosia) ve öz-denetim (enkrateia) gibi entelektüel ve rasyonel temellere dayandırması ayrıca dikkat çekicidir. Onun eğitim anlayışını yansıtan en çarpıcı örneklerden biri, eğitilmiş birey ile eğitimsiz birey arasındaki fark sorulduğunda verdiği yanıtıdır: Terbiyeli atlar ile vahşi atlar arasındaki farka işaret ederek, eğitimin birey üzerindeki dönüştürücü etkisini vurgulamıştır. Bu analogi, eğitim sayesinde bireyin kendine hâkim olmayı öğrenebileceğini ve ancak bu yolla sahip olduğu potansiyeli denetim altına alabileceğini göstermektedir. Aristippos'a göre eğitim, öncelikle pragmatik bilgileri içeren bir süreçtir⁵. Nitekim, "çok şey değil, yararlı şeyleri okuyanlar daha üstündür" ifadesi, onun eğitimi pragmatik eksende değerlendirdiğini ve bireyin yaşamındaki somut sonuçlara öncelik verdiğini ortaya koymaktadır⁶. Bu bağlamda, eğitimi yalnızca bir bilgi aktarım süreci değil, bireyi entelektüel ve ruhsal anlamda özgürleştiren bir araç olarak görmektedir. Ona göre, eğitim almamış bir kişi ile bir köle arasında entelektüel ve manevî açıdan hiçbir fark bulunmamaktadır⁷. Bu ifade, onun eğitimi insan doğasının gelişimi için zorunlu bir unsur olarak değerlendirdiğini açıkça göstermektedir. Dolayısıyla, Aristippos'a göre eğitim, bireyin rasyonaliteyi etkin bir şekilde kullanmasını sağlayarak onu hazlarının kölesi olmaktan çıkaran ve kendi kendisinin efendisi (kyrios) hâline getiren en temel araçtır. Bu bakış açısı, eğitimi yalnızca bir öğrenme süreci olarak değil, bireysel özgürleşmenin ve yetkinleşmenin (aretê) asli unsuru olarak konumlandırmaktadır.

Bir filozofun düşünce sistemini anlamlandırabilmek için, fikirlerinin bütünlüklü bir çerçevede ele alınması zorunludur. Aristippos'un felsefesinde eğitimin oynadığı rolü tam olarak kavrayabilmek için de aynı bütüncül yaklaşımı benimsemek gerekmektedir. Bu doğrultuda, onun epistemolojisinin incelenmesi bir başlangıç noktası teşkil etmeli, zira bu alan etik görüşlerinin temelini oluşturmaktadır. Aristippos'a göre etik, bireyin kendini geliştirmesine yönelik olup, iyi bir yaşamın asli dayanağıdır⁸. Eğitim ise, bu bağlamda, hem etik hedeflere ulaşmanın aracı hem de kendi başına değer taşıyan bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, Aristippos'un eğitim anlayışı, yalnızca felsefi sistemindeki merkezi konumunu değil, aynı zamanda bu görüşlerin daha geniş felsefi etkilerini açığa çıkaracak şekilde analiz edilmeli ve yeniden yapılandırılmalıdır.

Epistemolojik Temel

Aristippos, Kirene Okulu'nun kurucusu olarak kabul edilmekte olup, onun epistemolojik görüşleri de genellikle okulun diğer temsilcileri tarafından benimsenmiştir. Bu bağlamda, Aristippos'un epistemolojisine dair yapılacak tespitler, Kirene Okulu'nun düşünsel temellerine işaret etmektedir. Aristippos, öncelikle öznel deneyimin merkezîyetini ve biricikliğini vurgulamaktadır. Kireneliler için esas olan ve kesin olarak bilinebilen şey, insanın anlık ve duyuşsal

³William Desmond, "Diogenes of Sinope," In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 651–679. (Oxford: Oxford University Press, 2020), 671.

⁴Diogenes Laertius, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çev. C. Şentuna (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015), 103.

⁵Konstantinos Gkaleas, "Aristippos and Xenophon as Plato's Contemporary Literary Rivals and the Role of Gymnastike," *Electronic Journal for Philosophy* 22, no. 2 (2015): 4–11.

⁶Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 98.

⁷Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 98.

⁸Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 106.

algılarıdır⁹. Örneğin, bir kişinin sıcaklık hissi veya renk algısı, yalnızca o özneye mahsus olsa da, en az bir özne tarafından deneyimlendiği sürece, bu duyular bilinebilir kabul edilir. Ancak, bu duyusal algıların nedenleri olan dışsal faktörler aynı kesinlikle tarif edilemez veya belirlenemez. Bu, Sokrates'in epistemolojik yaklaşımından farklıdır, zira o, objektif hakikatlere ulaşmaya yönelik bir arayışı benimsemiştir¹⁰. Aristippos ise, bilgiye ulaşmada bireysel algıyı ön planda tutarak, insanın yalnızca kişisel deneyimlerine dayalı bir doğruluk anlayışına sahip olabileceğini savunur. Bu yaklaşım, Sokratik epistemolojinin evrensel tanımlar ve objektif gerçeklere yönelik geniş hedeflerinden uzaklaşan bir görüşü ifade etmektedir.

Platon, Aristippos'tan farklı olarak, hakikatin duyusal deneyimlerin çok ötesinde yer aldığını ve ancak aklın kavrayışıyla erişilebilen, değişmez ve ebedi formlar âleminde bulunduğunu savunmuştur¹¹. Aristippos'un öznel algıya dayalı bilgi anlayışı (*epistêmê aisthêtikê*) ile Platon'un aşkın (*metaphysikos*) ve evrensel formlar (*eidê katholika*) yoluyla hakikate ulaşmayı amaçlayan felsefi tasavvuru arasındaki ayrım, yalnızca bilgi kuramı bakımından değil, aynı zamanda hakikatin mahiyetine ilişkin derin bir uzlaşmazlığı da gözler önüne sermektedir. Aristippos'un nazarında bilgi, bireyin doğrudan ve dolaysız deneyimlerinden doğmakta olup bu sınırların ötesine geçemeyen, anlık duyuların bir toplamıdır¹². Birey, yalnızca kendi öznel algılarından hareketle doğruluk iddiasında bulunabilir; fakat bu algıların ötesinde, nesnelerin mahiyetine dair kesin bir hüküm vermek mümkün değildir. Oysa Platon için hakikat, duyusal dünyanın gelip geçici ve değişken doğasının ötesinde, ezeli ve ebedi olan ideal formlarda bulunur¹³. Aristippos'un duyusal algıya indirgenen bilgi anlayışının aksine, Platon, hakikatin duyuların sunduğu suretlerde değil, ancak aklın soyut kavrayışında keşfedilebileceğini savunur. Bu bakımdan, Aristippos'un bireysel deneyimle sınırladığı epistemolojik çerçeve, Platon'un hakikati aşkın ve evrensel bir düzlemde temellendiren öğretisiyle esaslı bir karşıtlık içerisindedir^{14,15}.

Kirene Okulu, Aristippos'un izinden giderek algının göreliliğini temel bir ilke olarak benimsemiş ve duyusal deneyimlerin öznel ve bireysel mahiyeti konusunda yekpare bir tutum sergilemiştir. Bu okulun mensuplarına göre, bir bireyin algıladığı şey, bir başkasının algısıyla özdeş olmak zorunda değildir ve bu farklılıkları nesnel bir ölçüte bağlayarak mutlak bir kıstasa oturtmak imkânsızdır. Algının öznel yapısına yönelik bu vurgu, Protagoras'ın meşhur "insan her şeyin ölçüsüdür" (*homo mensura*) doktriniyle¹⁶ dikkate değer bir paralellik arz etmektedir. Ne var ki Aristippos, Protagoras'ın bu epistemolojik göreliliğini daha derin ve kapsamlı sonuçlara taşıma eğiliminden ziyade, bireysel deneyimin kesinliğini merkeze alan bir yaklaşımı tercih etmiştir. O, duyusal deneyimlerin kişisel ve dolaysız niteliğini vurgularken, hakikatin evrensel yahut nesnel bir ölçüte dayanamayacağını iddia etmiştir¹⁷.

Buna karşılık, Platon, böylesi bir bilgi anlayışının hakikate erişimi tehlikeye atan bir sapma olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre, bu yaklaşım, akıl yoluyla ulaşılacak daha yüksek ve nesnel gerçekliklerin mevcudiyetini göz ardı etmekte ve hakikatin mahiyetini indirgemeci bir düzlemde sınırlandırmaktadır. Platon hem Sofistlerin hem de dolaylı olarak Kirenelilerin epistemolojik göreliliğini sert bir biçimde eleştirmiş ve bireysel duyuların değişkenliğiyle kayıtlı olmayan, evrensel ve aşkın bir gerçeklik alanının zorunluluğunu savunmuştur. Onun bu eleştirileri *Theaitetos*¹⁸ ve *Protagoras*¹⁹

⁹Aristotle, and C. D. C. Reeve, *Metaphysics* (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2016), 1074b.

¹⁰Richard Bett, "Prodicus on the Choice of Heracles, Language, and Religion," In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, (Oxford: Oxford University Press, 2020), 198.

¹¹Plato, *The Republic*, in *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper (Indianapolis: Hackett, 1997), 514a-517c.

¹²Lampe, Kurt. "The Life of Aristippos in the Socratic Epistles: Three Interpretations," In *Creative Lives in Classical Antiquity: Poets, Artists and Biography* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 205.

¹³Plato, *The Republic*, 508d-509a.

¹⁴Marchant Xenophon, E. C., O. J. Todd, and Jeffrey Henderson, *Memorabilia: Oeconomicus; Symposium; Apology* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013), 2.1.8-20.

¹⁵Plato, *Theaitetos*, in *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. (Indianapolis: Hackett, 1997), 151d-152a.

¹⁶Plato, *Theaitetos*, 152a.

¹⁷Ursat, Kristian. "Pathos, Pleasure and the Ethical Life in Aristippos," *Journal of Ancient Philosophy* 3, no. 1 (2009): 1-22.

¹⁸Plato, *Theaitetos*, 152c-160d.

¹⁹Plato, *Protagoras*, in *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper (Indianapolis: Hackett, 1997), 356d-357e.

diyaloglarında derinlemesine işlenmiştir. Platon'un perspektifine göre, duyuşal deneyimlerin gelip geçici doğası hakikati kuşatmaya muktedir değildir; bilginin nihai temeli aklî ve evrensel bir ilkeye dayanmalıdır. İşte bu noktada, Kirene Okulu'nun bireysel deneyimi yücelten epistemolojisi ile Platon'un aşkın hakikatlere ulaşmayı hedefleyen metafizik sistemi arasındaki temel gerilim berraklık kazanmaktadır.

Aristippos'un öznelciliği, duyuşal algının sınırlarını aşmadan dünya hakkında hüküm vermeye yönelik daha geniş bir çerçeve çizmiş ve bilgiyi, soyut spekülasyonlardan ziyade, doğrudan deneyimin kesinliğine yaslamıştır. Onun bilgiye dair tutumu, nesnelerin özüne ilişkin spekülatif çözümleri reddeden ve bilgiyi pratik faydası üzerinden değerlendiren bir eğilim taşımaktadır. Bu bakış açısı, Platon'un duyuşal sınırları aşarak ideal formlar âlemini keşfetmeyi amaçlayan felsefi arayışıyla tam bir karşıtlık içindedir. Nitekim Sokratik sorgulama, kavramları eleştirel bir bakışla çözümlenerek varsayımların sağlamlığını sınamayı hedeflerken²⁰, Aristippos'un yöntemi teorik spekülasyona mesafeli durarak, Sofistlerle benzer bir şekilde, pratik bilgiyi teorik bilginin önüne koymuştur^{21,22,23}.

Kirene Okulu, özellikle Aristippos'un epistemolojik ve etik yaklaşımları, eğitim ve insanın bilgi edinme biçimleri bağlamında derin ve özgün postulatlar ortaya koymaktadır. Bu okul, duyuşal deneyimlerin insan bilgisinin en güvenilir kaynağı olduğuna inanmış ve etik düşüncenin de bu deneyimlerin temeline dayandırılması gerektiğini savunmuştur²⁴. Kirenelilerin bu yaklaşımı, bilgiyi pratik yaşamla ilişkilendiren bir paradigmayı öne sürerek, dolaysız bilince dayalı eylemler ve kararların önceliğini vurgulamaktadır. Aristippos'un dünyayla etkileşiminde pragmatik bir tavır benimsemesi, Sofistlerle yüzeysel bir benzerlik taşımakla birlikte, duyuşal deneyimlere verdiği merkezi rol ve bu sınırlar içinde kalma kararlılığı, Sofistlerin retorik ve politik amaçlarından ayrılmasına sebep olmuştur.

Kireneliler, bilgiyi ve etik ilkeleri öznel algılar ve bireysel deneyimlerle sınırlı tutarak, Sokrates ve Platon'un evrensel ilkelere dayanan ahlak anlayışından farklı bir yol izlemektedirler. Ancak bu durum, Kirene Okulu'nun ahlaki ilkelerinin yalnızca bireysel deneyimle sınırlı olduğunu iddia eden özgün tutumlarını göz ardı etmemize engel teşkil eder. Platon ve Sokrat'ın etik anlayışları, ahlaki evrensel ilkelere dayandırma çabasıdayken, duyuşal temelli yargıların yetersizliğine dikkat çekmiş ve rasyonaliteyi etik düşüncenin temeli olarak sunmuşlardır²⁵. Platon'un *Gorgias* diyalogunda²⁶ ve Xenophon'un *Anabasis* adlı eserinde²⁷ açıkça ifade edilen bir noktadır ki, bilginin geçici ve öznel doğasına odaklanmak, bireysel deneyimlerin ötesinde hakikate dair bir arayışı anlamsız kılar. Bu bağlamda, Kirene Okulu'nun somut ve pragmatik yaklaşımı, Platon'un aşkın ve metafiziksel epistemolojisinin aksine, etik anlayışını bireysel deneyimlerin çeşitliliği ve öznelliği üzerinden inşa etmiştir. Aristippos'un etik felsefesi, ahlaki değerlerin evrensel bir ilkeye dayanamayacağını, bunun yerine bireyin anlık deneyimlerine ve duyuşal tatminine dayanması gerektiğini kabul etmektedir. Bu etik anlayışı, her bireyin deneyiminin farklı ve eşsiz olduğunu kabul ederek, ahlakın evrensel olmaktan ziyade bireysel bir fenomen olarak kavranmasını savunur. Platon'un *Gorgias*²⁸ ve Xenophon'un *Anabasis*²⁹ eserlerinde eleştirdiği bu etik yaklaşım, hakikatin ötesinde, bireyin duyuşal dünyasında sınırlı bir bilgelik ve mutluluk tasarımı odaklanmaktadır.

²⁰James M. Redfield, "The Origins of Socratic Dialogue: Plato, Xenophon, and the Others" in *Socrates and the Socratic Dialogue*, edited by A. Stavru and C. Moore (Leiden: Brill, 2018), 130.

²¹Kenneth C. Blanchard, "The Middle Road of Classical Political Philosophy: Socrates' Dialogue with Aristippos in Xenophon's *Memorabilia*," *The Review of Politics* 56, no. 4 (1994): 671–696.

²²Kurt W. Lampe, "The Life and Philosophy of Aristippos in the Socratic Epistles," in *Creative Lives in Classical Antiquity: Poets, Artists, and Biography*, 198–218. (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 203.

²³Plato, *The Republic*, 476b–480a.

²⁴Epikuros, *Mektuplar*, çev. V. Çolak (İstanbul: Yedinci Gün Yayınları, 2001), 67–68.

²⁵Plato, *Philebus*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper (Indianapolis: Hackett, 1997), 21a–22b.

²⁶Plato, *Gorgias*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper (Indianapolis: Hackett, 1997), 482c–484c.

²⁷Xenophon, Brownson, Carleton L., and John Dillery. *Anabasis*. Rev. ed. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998), 2.113.

²⁸Plato, *Gorgias*, 482e–486d.

²⁹Xenophon, *Anabasis*, 2.120.

Etik, İyi Yaşam ve Eğitim

Daha önce belirtildiği üzere, Aristippos'un etik anlayışının temelinde belirli epistemolojik kabuller yer almakta olup, bu kabuller onun iyi yaşam ve eğitim idelerine ilişkin düşüncelerinin şekillenmesinde asli bir rol üstlenmektedir³⁰. Nitekim etik aracılığıyla ulaşılması amaçlanan iyi yaşam, bireyin eğitimiyle doğrudan bağlantılıdır ve ancak eğitimin hayata geçirilmesiyle gerçek anlamda mümkün olabilir³¹. Bu çerçevede, Aristippos'un etik anlayışının sistematik bir şekilde incelenmesi, onun eğitime yönelik yaklaşımının dayandığı temelleri açıklığa kavuşturmak bakımından elzemdir. Her ne kadar Aristippos, Sokrates'in öğrencisi olarak yetişmiş olsa da, gerek epistemoloji gerekse ahlak felsefesi açısından hocasının çizgisinden belirgin bir biçimde ayrılmıştır³².

Aristippos'un etik görüşleri, insan yaşamının nihai ereğini (*telos*) anlık ve bedensel haz (*hēdonē*) deneyiminde temellendirerek, bu kavramı varoluşsal itkilerin (*hormai*) ortak paydası olarak tanımlar³³. Bu bağlamda, o, yalnızca hedonizmin ilk ve en sistemli savunucularından biri değil, aynı zamanda felsefi mirasta kendine özgü bir konum elde etmiş bir düşünür olarak öne çıkar. Aristippos'un Sokratik gelenekten böylesine farklı bir haz perspektifi geliştirmesinde, Herakleitos'un "oluş" ve "sürekli değişim" doktrinlerinin etkili olduğu ileri sürülebilir³⁴. Aristippos'a göre oluşun sürekliliği, yalnızca kozmik veya metafizik bir mesele olmayıp, insan bedeni ve arzularındaki değişimler ile doğrudan bağlantılıdır. Bedenin bu değişimleri, kimi zaman uyumlu ve hafif, kimi zaman ise düzensiz ve sert bir biçimde kendini gösterir. Aristippos, bu dönüşümlerin ahlaki değerlendirmesini yaparken, hazzı bedenin yumuşak ve uyumlu değişimlerine, acıyı ise sert ve düzensiz değişimlerine dayandırmaktadır³⁵. Böylelikle, bireyin hazzı araması ve acıdan kaçınması, doğanın kendiliğinden bir itkisi (*physis*) olarak ortaya çıkmakta, etik düşüncenin temeline doğal bir yönelim yerleştirilmektedir.

Kireneliler, Aristippos'un bu etik modelini geliştirerek, hazzı herhangi bir aşkın veya teleolojik çerçeveye bağlı kalmaksızın salt anlık, bedensel ve öznel bir fenomen olarak değerlendirmiştir³⁶. Bu yaklaşım, etik ilkelerin doğaüstü veya akılsal formlara dayandırılmaksızın, doğrudan bireysel deneyimin değişken doğası içinde şekillendiği fikrini pekiştirmektedir. Böylece, Aristippos'un etik öğretisi, Platoncu ve Aristotelesçi normatif çerçevelerden farklı olarak, bilgiyi ve ahlaki değerleri bireysel duyumsamalar temelinde kavrayan bir sistem olarak belirginleşmektedir. Kireneliler, hazları niteliksel bir hiyerarşi çerçevesinde ele alan Epikuros ve Aristoteles gibi düşünürlerden açıkça farklılaşmaktadır. Onlara göre, hazlar arasında herhangi bir niteliksel veya ereksel ayrım yapmak gereksizdir; zira her haz, kaynağından ve bağlamından bağımsız olarak, yalnızca haz olduğu için eşit derecede değerlidir³⁷. Bu yaklaşım, hazın evrenselliğini ve mutlak değerini savunur; çünkü Kireneliler, haz kavramını herhangi bir metafiziksel, ideolojik ya da teleolojik bağlama taşımayı reddetmiş ve onu yaşamın yegâne gayesi, acıdan kaçınma çabasıyla eşdeğer bir fenomen olarak kabul etmişlerdir.

Kireneliler, Epikuros ve Aristoteles gibi düşünürlerden en belirgin şekilde, hazlar arasında niteliksel ya da hiyerarşik bir ayrım yapmayı kesin bir biçimde reddetmiş, tüm hazları anlık, bedensel ve özdeş birer olgu olarak ele almışlardır³⁸. Bir başka deyişle, haz, kaynağı ne olursa olsun, hazzır ve her bir haz, özünde başka bir hazla eşdeğer kabul edilir. Bu anlayış, Platoncu ve Aristotelesçi etik perspektiflerinde sıklıkla vurgulanan erdem-haz ilişkisine zıt bir çizgide yer almakta olup, hazzı salt bir yaşantının doğrudan bir ürünü olarak kavramaktadır. Aristippos, hazzı 'kendinde bir iyi' (*auto agathon*) olarak tanımlamış ve onu biçimsel ideallere veya soyut mutluluk tasarımlarına tabi kılmayı kesinlikle

³⁰Epikuros, *Doğa Üzerine Mektup*, çev. R. Küçük (İstanbul: İthaki Yayınları, 2000), 12-3.

³¹Lampe, *The Life and Philosophy of Aristippus in the Socratic Epistles*, 203.

³²Christopher Rowe, "The Teachability of Arete among the Socratics," in *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, (Oxford: Oxford University Press, 2020), 629.

³³Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 107.

³⁴Tsouana, Voula. "Aristippus of Cyrene." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf (Oxford: Oxford University Press, 2020), 388.

³⁵Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 104.

³⁶David Roachnik, "The Pleasure of Presence," *Dionysius* 39 (2024): 130-141.

³⁷Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 104.

³⁸Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 104.

reddetmiştir. Bu noktada, Aristippos'un mutluluk anlayışı, Aristoteles'in eudaimonia kavramıyla tamamen karşıt bir zemin üzerine oturur³⁹. Aristippos, hazzı, bir araç olmaktan ziyade, tüm güdülerin nihai hedefi olarak tasavvur etmiş, onun ontolojik ve epistemolojik bir temel olarak konumlandırılmasına yönelik bir anlayış geliştirmiştir. Sonuç olarak, Aristippos'un etik anlayışı, hazzı yalnızca ahlaki erdemlerin bir aracı olarak değil, tüm insanî eylemlerin nihai amacı olarak kabul eden bir felsefi çerçeve sunmaktadır. Kirene Okulu'nun bu yaklaşımı hem teorik bir sadelik hem de uygulamada güçlü bir tutarlılık sağlamış, etik düşüncenin pratik hayatta doğrudan uygulanabilir bir formunu ortaya koymuştur.

Aristippos'un etik anlayışında haz, insan varoluşunun en yüksek telosu (*telos*) olarak merkeze alınmakta olup, bireyin kendi arzularını bastırmaya yönelik çilecilik (*ascetism*) ya da diğer baskılayıcı eylemler, ahlaki bir yaşamın koşulu değil, tam aksine, bu yaşantıyı engelleyen başlıca engeller olarak görülür. Haz, yalnızca bir bireysel tatmin değil, insanın doğal eğilimleriyle tam bir uyum içinde olan, doğrudan ve doğasına uygun bir biçimde yaşanması gereken bir amaçtır⁴⁰. Bu bağlamda Aristippos, hazza, geleneksel Yunan felsefesinde yer alan erdemlerin bir yan ürünü ya da soyut ödül olarak yaklaşan anlayışa karşı radikal bir karşıtlık geliştirmiştir. Platon, Aristoteles ve Stoacılar, hazdan kaçınmayı ve insanın entelektüel ve aşkın bir erek (*telos*) peşinde koşmasını savunmuşlardır. Bu felsefi anlayışa göre, haz arayışı, insanın evrensel ya da idealleştirilmiş hedeflerine sırt çevirmesi, eksik ve indirgemeci bir etik anlayışının göstergesi olarak kabul edilmiştir. Aristippos, bu eleştirileri hem bireyin doğasına aykırı hem de ikiyüzlü bir tutum olarak değerlendirmiştir⁴¹. Hazza yönelik bu eleştirilerin, nihayetinde hazzın örtük bir biçimde onaylanması anlamına geldiğini savunur; çünkü haz arzusunun reddedilmesi, ancak dolaylı bir şekilde tatmin edilmesine hizmet eder.

Aristippos'a göre, ölçülülük (*moderation*) ya da itidal (*continence*), görünüşte rasyonel bir disiplin olarak sunulsa da, aslında bireyin rahatlık ve tatmin arayışını dolaylı bir biçimde tatmin etmeye yöneliktir. Bu nedenle, haz arayışının sınırlandırılması ya da baskı altına alınması, doğrudan hazzın kabul edilmesini değil, ancak hazzın bir biçimde onaylanmasını beraberinde getirir. Aristippos, hazzı bir araç değil, bir amacın kendisi olarak görmüş ve onun bedensel bir tatminin ötesinde, insan varoluşunun özsel bir parçası olduğuna inanmıştır. Bu bağlamda, beden ve zihin arasındaki ayrımı reddederek, hazzı tek bir monistik bağlamda değerlendirmiştir⁴². Eğitim anlayışında ise Aristippos, hazzı bedensel tatminin ötesinde, bireyin öz-farkındalık (*gnothi seauton*) ve öz-hakimiyet (*enkrateia*) geliştirmesi için bir araç olarak görmüştür. Eğitim, bireyin kendi arzularını tanıması, bu arzuların farkına varması ve onlara uygun bir şekilde tatmin yolları geliştirmesi sürecini kapsamaktadır. Haz, yalnızca bedensel bir tatmin değil, aynı zamanda bireyin potansiyelini tanıma ve gerçekleştirme süreciyle eş zamanlı olarak ortaya çıkan bir fenomendir. Aristippos'un eğitim anlayışı, bireyi soyut ve uzak teloslardan arındırarak, onu kendi somut varoluşuna yönlendiren bir yaşam pratiği inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Aristippos'un etik ve eğitim anlayışı, baskı ve inkârın ötesinde, kabul ve zenginleşmeye dayalı bir yaşam formunu ifade etmektedir. Birey, içsel arzularına uygun bir şekilde, doğrudan hazza yönelerek, ahlaki ve varoluşsal kabullenişini güçlendirir. Aristippos'un önerdiği etik, yalnızca düşünsel bir kuram değil, pratik hayatta uygulanabilir bir yaşam tarzı önerisi olarak da kendini göstermektedir.

Mevcut olan deneyime odaklanmayı öğütleyen Aristippos hedonizminin kendi içinde bir esneklik barındırdığı öne sürülebilir. Uzak veya ulaşılamaz olana dair bir motivasyon beslemek yerine yakın ve deneyimlenebilir hazzın yüceltilmesi onun ulaşılabilirliğini ve her bireyin bunu edinebileceğini de işaret etmektedir. Bir başka ifadeyle, Stoacılar olduğu gibi insanın dış dünyayı değiştirme veya koşulları ortadan kaldırmaya yönelik çaba göstermesi yerine iç dünyasına yönelmesini ve karakterini değiştirmesini önermeleri gibi Aristippos da birey temelli hazzı savunurken 'ulaşılabirlik' niteliğini öne çıkarmıştır. Elbette, Stoacıların içe yönelme vurguları sabır ve var olanı kabul ederek mutluluğa erişme

³⁹Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 104.

⁴⁰Tsouna, *Aristippos of Cyrene*, 392.

⁴¹Tsouna, *Aristippos of Cyrene*, 401.

⁴²Kristian Urstad, "Aristippos on Freedom, Autonomy, and the Pleasurable Life," in *Socrates and the Socratic Dialogue*, edited by A. Stavru and C. Moore (Leiden: Brill, 2018), 188.

gayesini gütmesi bakımından aynı motivasyonla hareket etmez^{43,44}. Ancak, bireyde başlayan deneyimin ancak bireyde sonlanabileceğine dair somut tespit paraleldir. Aristippos'un bu bakış açısı hazzı ancak lüks hayat veya müreffeh bir ortamda deneyimlenebilecek ayrıcalıklı bir edinim olmaktan ziyade her bireyin en sade hayatıyla buna ulaşabileceğini iddia ederek özne için değerli bir esneklik imkânı tanımış olur. Böylece, birey haz arayışında karmaşıklığa boğulmadan duygularını yönetebilme sanatını icra edebilir⁴⁵. Bu bağlamda, onun hedonizmi statik bir öğreti olmaktan çok dinamik bir sistem şeklinde işlev gösterme iddiasındadır.

Aristippos'un hedonist etik anlayışı, anlık deneyime dayalı hazları insan yaşamının nihai amacı olarak tanıması, ilk bakışta kişisel tatminin yüceltilmesi açısından güçlü bir önerme gibi görünse de, daha geniş bir perspektiften değerlendirildiğinde, insan yaşamının karmaşıklığını göz ardı eden ciddi sınırlamalar da içermektedir. Anlık hazların peşinden gitmek, bireyi yalnızca bireysel tatminine odaklanmaya yönlendirirken, bu durumun bencilliği ve dar bir yaşam perspektifini beslemesi kaçınılmaz bir sonuçtur. İnsanın yaşamındaki derinlik ve anlam, yalnızca anlık tatminlere indirgenemediği gibi hazlara yönelik hâkimiyetin her birey tarafından makul bir şekilde gerçekleştirileceğini varsaymak realite ve aktüaliteden kopuk bir bakış açısını da işaret etmektedir. Uzun vadeli değer taşıyan deneyimler—duygusal bağlar, entelektüel uğraşlar, topluma katkıda bulunmak adına yapılan fedakârlıklar ve toplumsal sorumluluklar—bu dar anlayışın dışında kalmaktadır⁴⁶. Anlık haz, insanı yalnızca içsel bir tatminle sınırlandırırken, toplumsal bağları, kültürel gelişimleri ve kişisel olgunlaşmayı göz ardı etme riskini taşır. Dolayısıyla, haz önemli bir motivasyon kaynağı olabilir, ama tüm yaşamı onun etrafında şekillendirmek insanın daha geniş potansiyellerine yabancılaşmasına da yol açabilir. Aristippos'un haz anlayışında, hiçbir haz türü arasında niteliksel bir ayrım yapmaması, onun etik görüşünün belki de en dikkat çekici yönüdür⁴⁷. O, hazzı niceliksel bir boyutta değerlendirmiş, dolayısıyla hazların türünü ya da niteliğini hesaba katmadan, yalnızca o an mevcut olan hazların değerini ön plana çıkarmıştır. Bu yaklaşım, insanın bedensel ihtiyaçları bağlamında anlaşılabilir olsa da, entelektüel, ahlaki, sosyal ve estetik boyutlar söz konusu olduğunda ciddi bir eksiklik taşımaktadır. Aristippos'un bu keskin haz anlayışı, yaşamın yalnızca anlık, yüzeysel ve fiziksel deneyimlerle sınırlanamayacağını yadsıyan bir bakış açısını da beraberinde getirmektedir.

Estetik, ahlaki gelişim, entelektüel olgunlaşma ve toplumsal bağlar, insan yaşamının daha derin ve kalıcı boyutlarını oluşturur; dolayısıyla yalnızca bedensel hazlar, insanın gerçek potansiyeline ulaşmasına yetmez. Bu bağlamda, Aristippos'un eğitim anlayışı ile haz arasındaki gerilim oldukça belirgindir. Eğitim, bir süreç olarak, yalnızca anlık hazları değil, daha çok uzun vadede değerli ve kalıcı tatminleri amaçlayan bir olgudur. Eğitimin, bireyi her an hazla beslemesi beklenemez; eğitim, bireyi anlık tatminlerden uzaklaştırarak, ona uzun vadeli, derin ve olgunlaşmış hazları sağlayan bir yol sunar. Bu süreç, birey için başlangıçta zorlayıcı ve haz verici olmayan aşamalardan geçebilir, fakat nihayetinde, birey eğitim sürecinin sonunda, kalıcı ve daha derin hazları, öz-farkındalık ve entelektüel tatminle elde edebilir. Aristippos, eğitim sürecinin de hazla örtüşmesi gerektiğini savunmuş olsa da, bu savunma, eğitim ve haz arasındaki gerilimi tamamen ortadan kaldırmaz. Zira, eğitimden alınan haz, her zaman anlık olmayabilir ve çoğu zaman daha uzun vadeli ödülleri ile beslenir. Ayrıca, birey eğitimde haz almadığı durumlarda, alternatif itki ve etkinliklere yönelebilir ve bu durum, eğitim sürecinden kopmasına yol açabilir. Sonuç olarak, Aristippos'un anlık hazlara dayalı etik anlayışının, bireyin eğitim sürecini motive edici bir kaynak olarak kullanılması, birçok durumda yetersiz kalabilir. Haz, her ne kadar bir motivasyon unsuru olarak işlevsel olsa da, eğitimin daha kapsamlı ve derinlemesine bir deneyim olarak ele alınması, yalnızca anlık tatminlere dayanan bir yaklaşımdan çok daha fazlasını gerektirir. Aristippos'un haz anlayışı, anlık hazların özgürlüğünü savunsa da, insanın tüm potansiyellerine ulaşmasının tek yolunun, sadece bedensel hazlar değil, aynı zamanda ente-

⁴³Seneca, *Dialogues and Essays* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 85.

⁴⁴Cicero, *Yükümlülükler Üzerine*, çev. C. C. Çevik (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013), 72-3.

⁴⁵Tsouana, *Aristippos of Cyrene*, 45.

⁴⁶Terence H. Irwin, "Aristippos against Happiness," *The Monist* 74, no. 1 (1991): 55-82.

⁴⁷K. Urstad, *Pathos, Pleasure and the Ethical Life in Aristippos*, 191.

lektüel ve ahlaki olgunlaşma, toplumsal katkı ve uzun vadeli tatminle de ilişkilendirilmesi gerektiği realitesini göz ardı etmektedir.

Öz-denetim ve Eğitim

Aristippos'un bireysel deneyime odaklanan epistemolojisi ve haz temelli etik anlayışı, öz-denetim konusundaki fikirlerini temellendirmesi açısından ilgi çekici bir tutarlılık ve derinlik barındırmaktadır⁴⁸. Zira, hazzın merkeze yerleştirildiği bir yaşam tasarımı bireyin kendisine hâkim olması fikri, ilk bakışta bir paradoks gibi görünmektedir. Hazların niteliksel bir ayrıma tabi tutulmadığı ve tüm yaşamın bu ilkeye göre düzenlendiği bir sistemde, öz-denetim sahibi olmak nasıl bir anlam taşıyabilir? Ancak Aristippos'un felsefesi, bu soruyu eğitime ve rasyonel bireyin eğitim yoluyla hazlarına egemen olması gerektiğine yaptığı vurguyla yanıtlar. Onun haz anlayışı, yüzeysel bir hedonizmin ötesinde, özne ile haz arasındaki ilişkiyi bir efendi-köle diyalektiği bağlamında şekillendirdiğini öne sürmek mümkündür. Laertios'un aktardığı gibi, "en iyi şey, hazzardan uzak durmak değil, onlara yenik düşmemek ve üstesinden gelmektir"⁴⁹ ifadesi, Aristippos'un bu konudaki temel ilkesini ortaya koymaktadır. Bu varsayım, hazzın kölesi olan bir bireyden ziyade hazlarına hâkim olan, onları bilinçle değerlendiren ve tercihlerinde özgür olan bir özneye karşılık gelmektedir. Sınırsız arzular karşısında bir tür içsel hakimiyet geliştirmek, Aristippos'un etik sisteminin merkezinde yer alır ve bu yaklaşım, onun felsefesini basit bir hedonizm olmaktan öteye taşır⁵⁰. Hazza teslimiyet yerine hazzı egemen olma ilkesini benimseyen bu anlayış, eğitimin bireyi dönüştürücü gücüne yaptığı vurgu ile seçkinleşmektedir. Eğitim ile insan olmak arasında zorunlu ilişki kuran Aristippos'un, bu bağlantıyı şöyle ifade ettiği aktarılmaktadır: Eğitimsiz olmaktansa dilenmek daha iyidir; nitekim berikinin parası yoktur, ötekinin insanlığı"⁵¹. Aristippos'un bu görüşü, yalnızca dönemine göre ilerici bir felsefi bakışı temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda çağdaş eğitim teorilerinde öne çıkan otonom birey anlayışıyla da güçlü bir paralellik taşır. Duyguların birey tarafından kontrol edilmesi ve öz-farkındalık yoluyla yönetilmesi, Aristippos'un eğitime yüklediği anlamla örtüşmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, bireyin hazlarıyla kurduğu ilişkiyi hem etik hem de pedagojik bir perspektifle tanımlamakta ve bireyin, haz yerine eğitimin şekillendirdiği bir yaşamın efendisi olması gerektiğini savunmaktadır.

Özgürlük perspektifinden ele alındığında, bireyden beklenen öncelikli sorumluluk, hazlarla sağlıklı ve dengeli bir ilişki kurmaktır. Aksi halde, birey hazlarının kölesine dönüşebilir, özne olarak sahip olduğu hakimiyeti nesnelere devredebilir ve böylece hazların sağlayacağı pragmatik faydalardan mahrum kalabilir. Bu noktada asıl kritik olan, bireyi aşırılıklardan ve bağımlılıklardan koruyacak bilinçli bir haz tercihinin benimsenmesidir. Bu noktada Aristippos ile ilgili Laertios'un aktardığı şu anekdot dikkat çekicidir: çok içip sarhoş olmamakla övünen birine, 'bunu katır da yapar' demiştir⁵². Beceri, bilinçsiz bir haz silsilesini veya şiddetini deneyimlemek değil bunu kontrollü ve işe yarar biçimde yapmaktır. Eğitim, tam da bu bilinci ve öz-farkındalığı geliştirmek açısından yeri doldurulamaz bir değer taşır. Hazları aramak ve tatmak elbette insanın temel eğilimlerinden biridir; ancak bireyin kendisini kontrol altında tutması, hazların yerli yerine oturtulmasını ve onların haz olarak nitelik kazanmasını mümkün kılar. Antik Yunan felsefesinin köklü erdemlerinden biri olan 'kendini kontrol etme' ilkesi, geniş bir çerçevede değerlendirildiğinde Aristippos'un sistematik haz anlayışı ile uyum içindedir. Eğitimli bir bireyin kazanacağı en temel niteliklerden biri, öz-farkındalık geliştirmesi ve bu farkındalıkla hazlara hâkim olmayı öğrenmesidir; aksi takdirde, birey hazların kontrolünde savunmasız bir şekilde savrulabilir.

Aristippos, hazzı nihai bir amaç olarak konumlandırması bakımından Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi diğer Antik Yunan filozoflarından ayrılmaktadır. Hazdan yola çıkarak ve nihayetinde tekrar hazzı ulaşmayı hedefleyerek oluşturduğu

⁴⁸Kristian Urstad, "Pathos, Pleasure and the Ethical Life in Aristippos," *Journal of Ancient Philosophy* 3, no. 1 (2009): 1-22.

⁴⁹Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 99.

⁵⁰Tsouana, *Aristippos of Cyrene*, 389.

⁵¹Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 97.

⁵²Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, 98.

teleolojik çerçeve, hazzı yalnızca bir araç olarak değil, doğrudan bir amaç olarak gören bir yaklaşımı yansıtır⁵³. Buna karşılık, Sokrates ve Platon gibi düşünürlerin 'eudaimonia' anlayışı, hazzı, acıyı ve diğer yaşam unsurlarını daha yüksek bir amaca hizmet eden araçlar olarak konumlandırır ve bedensel hazlarla sınırlanmayan daha geniş bir çerçeve sunar⁵⁴. Dolayısıyla, eğitim yoluyla bireyin kendine hâkim olması, öz-farkındalık kazanması ve bilinçli tercihlerde bulunması, Sokrates ve Platon gibi filozoflar için nihai bir amaç olarak tanımlanan eudaimonia'ya hizmet ederken, Aristippos için bu süreç yalnızca hazzı aramak ve acıdan kaçınmak gibi daha sınırlı bir hedefe yöneliktir. Başka bir ifadeyle, her iki yaklaşımda kastedilen öz-denetim, kapsam ve derinlik itibarıyla birbirinden farklıdır; birinde insan doğasını aşmaya yönelik bir araç, diğerinde ise insan doğasının bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır.

Aristippos'un birey merkezli ve özneyle sınırlandırılmış hazcı etik anlayışı, altruistik kaygıların ve kolektif ideallerin ihmal edilebilme ihtimalini mündemiç bir biçimde taşımaktadır. Bu yaklaşımda, öznenin praxisini düzenlerken, bireysel hedonik arzulara öncelik vermesi, toplumsal talepleri epifenomenal bir düzleme itmesi temel bir ilke olmak zorundadır. Xenophon'un sunduğu portreyi dikkate alacak olursak Aristippos toplum tarafından sunulan imkanlardan faydalanmayı yerinde bulmasına rağmen toplumu oluşturan yasaların insanın arzularına müdahale etmesini doğru bulmamaktadır^{55,56}. Öyle ki, bireysel hedonizm, eylemi, yalnızca öznenin haz almaya devam ettiği sürece gerekçelendiren bir telos çerçevesinde kavrar; dolayısıyla, sosyal faydanın gerçekleşmesi de yalnızca bireyin haz tecrübesiyle örtüşmesi durumunda imkân dâhiline girer. Bu çerçevede Aristippos'un, mutluluğu önceleyen bireylerin, dolaylı bir biçimde kolektif saadeti temin edeceği varsayımıyla hareket ettiği iddia edilebilir; bu bakış açısı, eğitilmiş bireyin hedonik itkilerine esir olmayacağına dair episteme ile desteklenir. Aristippos'un eğitim anlayışı, toplum ya da devletin ihtiyaçlarını maksimize etmek amacıyla bireyi bir araçsallık boyutuna indirgeyen Sparta modeli yerine, özneyi ontolojik merkeze yerleştiren bir pedagojiyi işaret etmektedir. Bu bağlamda, onun Sofistlerle olan epistemolojik ve etik akrabalığını iki temel noktada gözlemlemek mümkündür: İlki, insanın her şeyin ölçüsü (homo mensura) olarak kabul edilmesi; ikincisi ise bu aksiyomdan türeyen etik rölativizmdir⁵⁷. Ancak Aristippos'un öz-farkındalığı (autognosia) eğitimin ereği olarak konumlandırılması, onu, eğitimi yalnızca pragmatik kazanımlara indirgeyen Sofist epistemelerinden ayırır ve Sokratesçi bir ethos'a yaklaştırır. Aristippos'a göre paideia, bireyin kamusal alanda işlevsel beceriler geliştirmesini değil, kendi içsel hakikatine yönelerek hedonik itkilerini kavramasını ve bunları yönetmesini sağlamalıdır. Arzular, Aristippos'un felsefi sistematğinde, iyi yaşamın katalizörü olarak temellendirilir ve bireyin özünden koparılmaz; bu nedenle, paideia yoluyla kendini inşa eden ve arzularını denetim altına almayı öğrenen birey, elde ettiği hedonik tatmini dolaylı olarak topluma yansıtabilir. Ancak burada asıl vurgu, toplumdan ziyade bireyin öncelenmesidir; toplumsal saadet, bireyin hedonik başarılarının olası bir sonucu olarak belirebilir, ancak hiçbir zaman bir erek düzeyinde düşünülmez. Sokrates'in paideia anlayışı, eğitimin pragmatik faydacılığa indirgenmesine ve bir araçsallık düzeyinde ele alınmasına yönelttiği eleştirilerle belirginleşir⁵⁸. Bu bağlamda, Aristippos'un bir yanda bireysel faydayı merkeze alan Sofistik bir paradigmayla olan örtüşmesi, diğer yanda Sokratesçi 'ruha özen gösterme' (epimeleia tes psyches) ilkesiyle kurduğu gerilim ya da sentetik ilişki, eğitimin hem teorik hem de pratik boyutunu dikkate almayı zorunlu kılmaktadır. Öyleyse, Aristippos'un paideia anlayışı, yalnızca bireyin hedonik tatminini artırmaya yönelik bir araç olarak değil, öznenin kendi hakikatine yönelerek ontolojik farkındalığını ve etik yetkinliğini geliştirdiği bir süreç olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda, Aristippos'un felsefi söylemi, eğitimin bireyi sadece pragmatik kazanımlara sevk eden bir aygıt olmaktan çıkarıp, varoluşsal bir hakikat arayışına yönlendiren bir fenomen olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Aristippos'un Sofistlerin bireysel fayda merkezli görüşüyle Sokrates'in ahlaki derinlik ve ontolojik hakikat temelli yaklaşımı arasında kurduğu bu

⁵³Irwin, *Aristippus against Happiness*.

⁵⁴Rowe, *The Teachability of Arete among the Socratics*, 642.

⁵⁵Blanchard; Kenneth, *The Middle Road of Classical Political Philosophy: Socrates' Dialogue with Aristippus in Xenophon's Memorabilia*.

⁵⁶Jason B. Bardi, "Escaping the Polis: A Legal Interpretation of Aristippus' Philosophy." *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 61 (2021): 475–495.

⁵⁷Zilioli, *The Cyrenaics*, 50.

⁵⁸Gkaleas, *Aristippus and Xenophon as Plato's Contemporary Literary Rivals and the Role of Gymnastike*.

diyalektik ilişkiyi daha ayrıntılı bir şekilde tartışmak onun pedagojik anlayışını açıklığa kavuşturmak açısından faydalı olacaktır.

Sokrates, Platon ve Aristippos

Epistemolojik bir perspektifle değerlendirildiğinde, Aristippos ile Sokrates arasındaki temel ayrım, bilginin mahiyeti veya epistemik kaynağından ziyade, onun teleolojik ve etik işlevine dair derin bir ontolojik farklılıkta aranmalıdır. Sokrates, bilgiyi yalnızca erdemin epistemik bir zemini olarak değil, aynı zamanda telos olarak belirlenen eudaimonia'ya erişmenin asli aracı olarak konumlandırmıştır⁵⁹. Ona göre, hiçbir birey bilerek ve isteyerek ahlaki hata yapmaz; zira etik bir yanlışlığın kökeni, epistemik yetersizlikten doğar⁶⁰. Böylelikle, bilgi ve erdem arasında inşa edilen bu sıkı korelatif bağ, bilgeliliği tüm erdemlerin arkhēsi ve normatif temel ilkesi hâline getirir. Aristippos ise bilginin bireysel öz-farkındalığı mümkün kılan bir araç olduğunu kabul etmekle birlikte, etik yaşam ve bilgi arasında Sokratik anlamda zorunlu bir korelasyon öne sürmez. Sokrates'in evrensel ahlaki normları temellendiren bilgi anlayışının aksine, Aristippos'un epistemolojik tutumu, bilgiye pragmatik ve hedonik bir araçsallık atfeder⁶¹. Hazcı etik sisteminde bilgi, bireyin duyumsal deneyimleri optimal düzeyde yönlendirebilmesi ve anlık tatminin epistemik çerçevesini genişletebilmesi için işlevselleştirilir. Böylece, bilgi artık yalnızca bireysel tatminin ve içkin deneyimlerin sınırları içinde anlam bulur. Bu iki yaklaşım, soyut akıl yürütme ve evrenselci idelerle somut duyusal deneyim arasında belirgin bir epistemolojik farklılığa işaret etmektedir. Sokrates, bilgiyi *kalos kagathos* ideale ulaşmak ve ontolojik bir bütünlük içinde evrensel değerleri gerçekleştirmek için elzem kılarken, Aristippos, bilgiyi bireysel hazların düzenlenmesi ve yönlendirilmesi için bir araç olarak yeniden tanımlar. Bu bağlamda, Aristippos'un epistemolojisi, öznenin duyusal varoluşunu bilgi aracılığıyla somutlaştırırken, Sokrates'in bilgi anlayışı, öznenin idealar dünyasına epistemik bir köprü kurmasını sağlar. Bu ontolojik ve epistemik ayrışma, bilgi ile etik arasındaki ilişkinin temellendirilmesinde her iki düşünürün yaklaşımlarını radikal biçimde farklılaştırır⁶². Bu durumda, iki filozofun eğitime verdikleri önem birbirine paralellik arz etse de, eğitimin işlevi ve nihai amacına ilişkin görüşlerinin, epistemolojik ve etik kabullerindeki derin ayrılıklardan kaynaklanan bir izdüşüm olduğu söylenebilir. Sokrates için eğitim, bireyi bilginin ışığında aydınlatarak, onun evrensel ve normatif 'iyi'ye ulaşmasını sağlayan bir pratik ve dönüşüm aracıdır; bu bağlamda eğitim, yalnızca bireysel bir gelişim süreci değil, aynı zamanda toplumsal bir ethosun inşasına hizmet etmektedir⁶³. Aristippos açısından ise eğitim, bireyin öz-farkındalık kazanması ve haz deneyimlerini yönetebilir bir seviyeye ulaşması için bir enstrüman niteliği taşır. Bu, eğitimi bireyin anlık tatminini maksimize edecek şekilde yönlendiren, daha bireysel ve pragmatik bir çerçeveye yerleştirmektedir. Sokrates'in eğitim anlayışında ahlaki ve entelektüel erdemler bir arada yüceltilirken, Aristippos'ta bu tür bir ahlaki bütünlükten ziyade, bireysel varoluşun duyusal deneyimlerle zenginleştirilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu farklılık, iki filozofun eğitim felsefelerinin, etik ve epistemolojik ilkelerinin organik bir uzantısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sokrates ve Aristippos arasındaki temel ayrımlardan bir diğeri, bedensel hazzın mahiyeti ve değerine dair değerlendirmelerde kendini göstermektedir. Sokrates, etik sisteminin temelini ölçülülük erdemi üzerine inşa etmiş ve bu bağlamda bedensel hazları, ruhun yüksek erdemlere yönelme kapasitesini zayıflatan, geçici ve yanıltıcı fenomenler olarak konumlandırmıştır⁶⁴. Ona göre, bedensel itkilerin dizginlenmesi ve aşırılıklardan kaçınılması, yalnızca bireysel arınma sürecinin bir parçası değil, aynı zamanda bilgelik (*phronesis*) ve adalet (*dikaioσύne*) gibi nihai amaçların gerçekleştirilmesi için de elzemdir. Bedensel hazzın, insanın zihinsel ve ruhsal yönelimlerini sekteye uğratma tehlikesi taşıdığını savunan Sokrates, öz-disiplinin (*enkrateia*) bedensel arzulardan kurtuluşun temel aracı olduğunu ileri

⁵⁹James Redfield, *The Origins of Socratic Dialogue: Plato, Xenophon, and the Others*, 132.

⁶⁰Plato, *Protagoras*, 352a; *Meno*, 77e-78b; *Gorgias*, 509e.

⁶¹Zilioli, *The Cyrenaics*, 44.

⁶²Irwin, *Aristippos against Happiness*.

⁶³Christopher Moore, "Xenophon's Socratic Education in Memorabilia Book 4" in *Socrates and the Socratic Dialogue*, edited by A. Stavru and C. Moore, (Leiden: Brill, 2018), 514.

⁶⁴David C. Wolfsdorf, "The Ethical Philosophy of the Historical Sokrates." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, (Oxford: Oxford University Press, 2020), 185.

sürmüştür⁶⁵. Aristippos ise bedensel hazzı insan varoluşunun vazgeçilmez bir unsuru olarak görmüş, onu yalnızca doğal bir eğilim olarak değil, aynı zamanda bireysel mutluluğun temel bileşeni olarak değerlendirmiştir⁶⁶. Bununla birlikte, Aristippos'un hedonizmi, yüzeysel bir haz peşinde koşma anlayışından uzaktır; aksine, o, hazların bilinçli bir şekilde deneyimlenmesini ve bireyin bu hazlar üzerinde denetim sahibi olmasını savunmaktadır. Sokrates'in, bedensel hazları daha üstün idealler uğruna bastırmayı erdemin gereği olarak gören yaklaşımı, Aristippos'un hazzı insan doğasının özsel bir unsuru olarak benimseyen ve eğitimi bu hazzı yönetmenin aracı olarak konumlandıran görüşünden ayrıştığı açıktır. Aristippos'a göre, eğitimin temel işlevi, bireyin öz-farkındalık kazanmasını sağlamak ve bu farkındalık vasıtasıyla hazların bireyi yönlendirmesine değil, bireyin hazları yönlendirmesine imkân tanımadır. Hazların insan yaşamındaki merkezi konumunu kabul eden Aristippos, bu kabulü etik bir temele oturtturarak, bireyin kendi mutluluğunu inşa ederken hem bedensel arzularının tadını çıkarabileceğini hem de bu arzuların esiri olmaktan kurtulabileceğini ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle, hazları yönetebilme yetisi, insanın varoluşsal özerkliğinin bir yansımasıdır ve bu yetinin kazanımı, eğitim yoluyla gerçekleştirilen bir dönüşümle mümkün olabilir. Bu bağlamda, Aristippos'un hazzı ele alış biçimi, yalnızca bedensel itkilerin doğasına yönelik bir kabulle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bu itkilerin bilinçli bir şekilde yönetilmesi gerekliliğini işaret eder. Onun hedonizmi, salt bir hazcılıktan ziyade, bireysel özerklik ve pragmatik bir etik anlayışıyla örülüdür. Bu yaklaşım, bireyin bedensel hazları deneyimleme kapasitesini yücelten, ancak bu hazların aşırılıklarından kaynaklanabilecek tehditlere karşı bireyi korumayı da hedefleyen bir etik çerçeve ile şekillenir. Sonuç olarak, Sokrates'in bedensel hazlara yönelik ihtiyatlı ve disiplin merkezli yaklaşımı, Aristippos'un bu hazları insanın doğal eğilimleri olarak kabul eden ve eğitimi bireyin varoluşsal farkındalığının temeline yerleştiren etik görüşleriyle keskin bir biçimde çatışır. Ancak Aristippos, bedensel hazza olan bu olumlu bakışını bile sınırsız bir serbestlik içinde bırakmayarak, bireyin hem özgürlüğünü hem de öz-denetimini koruyabilecek bir etik yol haritası çizmeyi amaçlar. Bu nedenle, Aristippos'un yaklaşımı, hazları bastırmayı değil, onları dönüştürerek bireyin yaşamına anlam katan bir araca dönüştürmeyi salık vermektedir.

Platon'un epistemolojik, ontolojik ve etik tasavvurlarında köklü bir metafiziksel temele dayanan ve idealar teorisi kavramıyla özetlenebilecek yaklaşımı, Aristippos'un düşünce sisteminde ciddi bir eleştiri ve reddiye konu olmaktadır. Platon, başta *Devlet* ve *Phaedo* olmak üzere birçok eserinde, ebedi ve değişmez olarak tanımladığı idealar ile geçici ve güvenilmez olarak nitelendirdiği duysal fenomenler arasında katı bir hiyerarşi inşa etmiş ve duysal dünyayı varoluşun alt seviyesinde konumlandırmıştır. Ona göre, gerçek bilgi, gerçek varlık ve nihai anlamda 'iyi' yalnızca idealar âlemine mahsustur; duysal dünya ise bu aşkın gerçekliklerin yetersiz ve yanıltıcı bir yansımasından ibarettir⁶⁷. Duyular aracılığıyla elde edilen bilgi, ancak aklın rehberliğinde ve ideaların bilgisi aracılığıyla anlam kazanabilir. Bu nedenle, Platon'a göre eğitimin temel amacı, iyi bir devlet organizasyonu için, bireyi ideaların bilgisine yönlendirmek ve ruhu fiziksel dünyanın geçici etkilerinden kurtararak yüksek hakikatlere ulaştırmaktır⁶⁸. Aristippos ise Platon'un duyulara dair bu kategorik küçümsemesini ve metafiziksel aşkınlık varsayımlarını bütünüyle reddeder. Ona göre, duysal dünya, Platon'un öne sürdüğü gibi hakikatin ikinci dereceden bir yansıması ya da gölgesi değildir; aksine, insan deneyiminin esas alanıdır ve etik değerlerin güvenilir tek kaynağını teşkil eder. Aristippos'un anlık hazları merkeze alması, Platon'un duysal dünyayı aşmayı ve entelektüel-ruhsal ideallere ulaşmayı erekleleyen yaklaşımıyla kökten bir karşıtlık içindedir⁶⁹. Aristippos için duysal deneyimler, insan varoluşunun en sahici ve doğrudan unsurlarıdır; bu nedenle, eğitim, metafiziksel bir âleme yönelmek yerine bireyin bu duysal gerçeklikte kendisine hâkim olmasını ve öz-farkındalık geliştirmesini amaçlamalıdır. Platon'un eğitime yüklediği aşkın hakikatlere ulaşma işlevinin aksine, Aristippos'un eğitim anlayışı, insan deneyimini şekillendiren somut ve duysal dünyaya sıkı sıkıya bağlıdır. Platon'un rasyonaliteyi merkeze alarak etik

⁶⁵Rowe, *The Teachability of Arete among the Socratics*, 638.

⁶⁶Susan. Prince, "Antisthenes' Ethics." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf (Oxford: Oxford University Press, 2020), 328.

⁶⁷Plato, *The Republic*, 514a-517c.

⁶⁸Plato, *The Republic*, 423e-424a.

⁶⁹Roochnik, *The Pleasure of Presence*.

davranışları spekülâtif değerler temelinde şekillendirmesi, Aristippos'un pragmatik ve birey temelli etik yaklaşımıyla bağdaşmaz. Aristippos, eğitimi bireyin hazlarını denetim altına alarak daha bilinçli ve ölçülü bir şekilde tatmin etmesini sağlayan bir araç olarak görür. Bu bağlamda, eğitim, dünyayı aşan ideallere ulaşmayı hedeflemek yerine bireyin kendisinden başlayıp yine bireyde ve birey için devam eden bir etkinlik olarak tanımlanır. Bu anlayışta, birey, kendi duysal deneyimlerinin hem öznesi hem de hâkimi olarak varlığını sürdürür; eğitim ise bu öz-bilincin geliştirilmesinin en önemli aracı olarak hayati bir öneme sahiptir.

Aristippos ile Sokratik gelenek arasında, yüzeydeki belirgin farklılıklara rağmen, özellikle *ruhuna özen gösterme* öğretisi bağlamında dikkat çekilmesi gereken bir paralellik bulunmaktadır. Sokrates'in bireyin öz-farkındalık geliştirmesini ve kendine hâkimiyet idealini merkeze alan etik anlayışı, Aristippos tarafından da derinlemesine benimsenmiş ve farklı bir bağlamda yeniden yorumlanmıştır⁷⁰. Her iki filozofun da bireyin öznelliğini tanıması ve dışsal koşullara bağlı bir varoluşun ötesine geçme arayışında ortaklaştıkları söylenebilir. Bu bağlamda, bireysel özerkliğin ve ölçülü bir öz-denetimin her iki düşünce sisteminde de merkezi bir konumda olduğu ifade edilmelidir. Ne var ki, bu öz-denetim fikrinin bağlamı, amacı ve sınırları, Sokrates ve Aristippos'un etik sistemleri arasındaki temel ayrımı oluşturur. Sokrates, arzuların aklın denetimine tabi kılınmasını ve böylece insanın *logos* aracılığıyla erdeme yönlendirilmesini önerirken, Aristippos hazların bastırılmasını değil, aksine bilinçli bir şekilde deneyimlenmesini savunur. Sokrates için öz-denetim, rasyonel ruhun hiyerarşik üstünlüğünü tesis ederek hazları ikinci planda tutmayı ve bireyi *aretê*'ye uygun bir yaşam sürmeye sevk etmeyi gerektirir⁷¹. Bu, hazların insanın etik ve entelektüel yaşamında tehlikeli bir sapma olarak görülmesiyle doğrudan ilişkilidir. Aristippos ise hazları varoluşun merkezi bir boyutu olarak değerlendirir ve öz-denetimi, hazların bastırılması değil, aksine hazların bilinçli, kontrollü ve ölçülü bir şekilde deneyimlenmesi için gerekli bir araç olarak konumlandırır. Ona göre, hazların yönlendirilmesi, bireyin özgürlüğünü ve mutluluğunu artıran bir süreçtir; bu bağlamda eğitim, bireyin öz-farkındalık geliştirerek duysal deneyimlerini bilinçli bir şekilde idare etmesini sağlamalıdır. Dolayısıyla, her iki düşünürün öz-denetimi ve eğitimin bu bağlamdaki rolünü kabul ettiği açıktır. Ancak, bu öz-denetimin içeriği ve nihai amacı temel bir ayrışma noktasıdır: Sokrates için öz-denetim, insanın etik ve ruhsal bütünlüğüne yönelik rasyonel bir denge kurmayı hedeflerken, Aristippos için bu süreç, bireyin duysal hazlarını optimize ederek mutluluğu artırmayı amaçlar. Böylece, eğitimin işlevi her iki düşünce sisteminde de öz-denetimin tesisi olarak görülse de bu öz-denetimin anlamı, kapsamı ve hedefleri birbirinden farklı yönlerde ilerler.

Sokrates'in etkisinden yola çıkmasına rağmen, Aristippos'un haz odaklı etik anlayışının Aristoteles'in teleolojik etik sistemi ile kıyaslandığında radikal bir biçimde ayrıştığı görülmektedir. Aristoteles, Sokrates ve Platon'un hazzı yönelik temkinli yaklaşımlarından farklı olarak, hazzı insan yaşamının dışlanamaz bir unsuru olarak kabul etmekle birlikte, bu kabulü salt bedensel hazzın yüceltilmesi şeklinde değil, insanın nihai ereği olan *eudaimonia*'nın tamamlayıcı bir unsuru olarak yorumlar⁷². Ancak Aristoteles'in bu kabulü, haz kavramına yönelik hiyerarşik bir ayrım ve rasyonel bir düzenleme çerçevesinde şekillenmiştir⁷³ (Belfiore, 1985). Aristoteles, hazzı ilişkin yaptığı değerlendirmede, hazları bedensel ve entelektüel olmak üzere iki ayrı düzeyde ele alarak, insan varoluşunun akıl temelli bir sistematığe uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini öne sürer^{74,75}. Bedensel hazlar, insanın hayvansal doğasına hitap eden geçici ve sınırlı bir tatmin alanını temsil ederken; entelektüel ve ahlaki hazlar, insanın rasyonel özünü gerçekleştirdiği daha yüksek bir varoluş düzlemine işaret eder. Zira, en yüce mutluluk teorik düşünceye dayalı bir yaşamdan doğar çünkü bu faaliyet insanın en tözsel yönüne uygun olup en sürekli olandır⁷⁶. Bu bağlamda, Aristippos'un duysal hazzı dayalı etik anlayışı,

⁷⁰K. Urstad, *Pathos, Pleasure and the Ethical Life in Aristippus*, 185-6.

⁷¹Plato, *Gorgias*, 500e-501b; *Menon*, 87c-89a.

⁷²Aristotle, Bartlett, Robert C., and Susan D. Collins. *Aristotle's Nicomachean Ethics* (Chicago: University of Chicago Press, 2011), 1153b-1154a.

⁷³Elizabeth Belfiore, "Pleasure, Tragedy and Aristotelian Psychology," *The Classical Quarterly* 35, no. 2 (1985): 349-361.

⁷⁴Aristotle. *Eudemean Ethics*. Translated by C. Reeve. (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2021), 1230a-1231a.

⁷⁵Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1175a-1176a.

⁷⁶Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1177a-1179a.

Aristoteles'in gözünde, insanın teleolojik varoluşunun entelektüel ve ahlaki boyutlarını göz ardı eden indirgemeci bir perspektif olarak değerlendirilir.

Aristoteles, *Nikhomakos'a Etik*'te, bedensel hazzı, insan yaşamının nihai amacı olan *eudaimonia*'ya ulaşma yolunda bir araç olarak görmenin ötesine geçmeyen bir düzlemde konumlandırır ve hazzın denetimsiz bir şekilde peşinden gidilmesini, insanın rasyonel kapasitesine ve erdem arayışına zarar verebilecek bir eğilim olarak tasvir eder. Buna mukabil, Aristippos'un etik anlayışı, hazların özünde bir değer taşıdığını ve bireyin bu hazları deneyimleme yetisinin, öz-farkındalık ve öz-denetimle uyumlu bir şekilde işlev görmesi gerektiğini savunur⁷⁷. Bu noktada, Aristippos'un pragmatik ve haz merkezli yaklaşımı, Aristoteles'in erdemlere dayalı, rasyonel bir yaşam modelini temel alan etik sistemiyle doğrudan bir çatışma içine girer. İki düşünce sistemindeki bu ayrışma, yalnızca hazzın mahiyeti ve işlevine dair değil, aynı zamanda eğitimin doğasına ve insan yaşamının nihai amacına ilişkin temel metafiziksel ve etik görüş ayrılıklarını da gözler önüne sermektedir. Aristoteles, eğitimi bireyin akıl kapasitesini geliştirerek onu erdemli bir yaşamın rehberi yapacak bir araç olarak tanımlarken; Aristippos, eğitimin işlevini bireyin hazlara yönelik bilinçli bir deneyim geliştirmesi ve bu deneyimlerin sağladığı tatminle bireysel mutluluğa ulaşması bağlamında sınırlar⁷⁸. Ona göre hiç kimse eğitim almadan iyi bir vatandaş olamaz çünkü eğitim insanın doğasındaki potansiyeli ortaya çıkararak ona erdemli alışkanlıklar kazandırır. Bu çerçevede, Aristippos'un etik ve epistemolojik yaklaşımı, insan varoluşunu duyuşal hazlarla sınırlı bir düzlemde değerlendirirken, Aristoteles, bireyin akıl yoluyla ulaştığı erdemli yaşam idealini, hazzın ancak ölçülülük ve denge ile yönetildiği bir bağlamda mümkün kılınabileceğini ileri sürer⁷⁹. Dolayısıyla, Aristippos'un haza yönelik pragmatik anlayışı ile Aristoteles'in rasyonalite ve teleoloji temelli etik modeli arasındaki gerilim, insan yaşamının nihai gayesi ve bu gayeye ulaşma yollarına dair derin bir felsefi ayrımı işaret ederek eğitim anlayışlarını da eğitimin doğası ve amaçları bakımından farklılaştırır.

Bu durumda, Aristoteles ve Aristippos'un etik temelli eğitim anlayışları, dayandıkları felsefi varsayımlar itibarıyla kaçınılmaz biçimde ayrılmaktadır. Aristippos, bireyin öznel deneyimini mutlak referans noktası olarak kabul eder ve hazzı, kendinde iyi olarak tanımlayarak, herhangi bir dışsal ölçüte veya aşkın ideale başvurma gereği hissetmez. Bu yaklaşımda, bireysel tatminin dolaysızlığı ve öznelliği, eğitimin hem amacı hem de sınırını teşkil eder. Aristippos'a göre, eğitim, bireyin hazlara yönelik bilinçli bir farkındalık ve öz-denetim geliştirmesini sağlamakla yükümlüdür; böylece birey, hazları en verimli şekilde deneyimleyebilir ve mutlu bir yaşam sürebilir. Buna mukabil, Aristoteles, haza ilişkin daha kapsamlı ve hiyerarşik bir perspektif sunarak, hazzın yalnızca erdemlerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunduğu ölçüde değerli olduğunu savunur⁸⁰. Onun etiğinde, haz, erdemin pratiğiyle uyumlu olduğu takdirde, bireyin nihai amacı olan *eudaimonia*'ya hizmet eder; ancak bedensel ve geçici hazlar, bu bağlamda arzu edilen bir yaşamın gereklerini karşılayamaz⁸¹. Aristoteles, cömertlik, cesaret veya adalet gibi erdemlerle ilişkili hazların, bireyi rasyonel ve ölçülü bir yaşam doğrultusunda geliştirdiğini öne sürerken, tıka basa yemek yemek veya sınırsızca bedensel tatmin peşinde koşmanın, insanın entelektüel ve ahlaki potansiyelini aşındırdığına işaret eder⁸². Bu nedenle, Aristoteles'in eğitim anlayışı, bireyin yalnızca bireysel tatmin peşinde koşmasını değil, aynı zamanda bir yurttaş olarak *polis*'in ahlaki ve politik yaşamına katkı sunacak erdemler geliştirmesini hedefler⁸³. Eğitim, bu bağlamda, bireyi erdemlerin bilgisine ve pratiğine yönlendiren bir araç olarak teleolojik bir çerçeveye oturtulur. Eğitimin nihai amacı, bireyin sadece kendine değil, aynı zamanda topluma ve *polis*'in kolektif mutluluğuna hizmet eden bir yaşam sürdürmesini sağlamaktır. Aristippos'un

⁷⁷David M. Johnson, "Self-Mastery, Piety, and Reciprocity in Xenophon's Ethics," In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf (Oxford: Oxford University Press, 2020), 419.

⁷⁸Aristotle. *Eudemian Ethics*, 1220a5-10.

⁷⁹Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1174b-1176a.

⁸⁰Reeve, C. D. C. *Action, Contemplation, and Happiness* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012), 232-3.

⁸¹Kristján Kristjánsson, *Aristotelian Character Education* (London: Routledge, 2015), 88.

⁸²Francisco J. Gonzalez, "Aristotle on Pleasure and Perfection," *Phronesis* 36, no. 2 (1991): 141-159.

⁸³Kristjánsson, *Aristotelian Character Education*, 95.

bireysel haz temelli yaklaşımıyla Aristoteles'in toplumsal ve teleolojik çerçevesi arasındaki bu ayrım, eğitimin içeriği ve amaçlarının, insan doğasına ve etik sorumluluklara dair çok farklı varsayımlara dayandığını göstermektedir.

Sonuç

Aristippos, faydacı ahlak anlayışının tarihsel bağlamda ilk düşünürlerden biri olarak felsefi literatürde yer edinmiş olsa da, onun eğitim, etik ve bilgi arasında kurmuş olduğu ilişkiler, neredeyse göz ardı edilmiş bir alan olarak kalmıştır. Bu bağlamda, söz konusu çalışma, Aristippos'un eğitim düşüncesinin kapsamını, doğasını ve amacını derinlemesine inceleyerek, göz ardı edilen bir noktayı el almış ve tartışmaya değer bir katkı sunmayı hedeflemiştir. Her şeyden önce, Aristippos'un yaşadığı dönemi ve dönemin Sofistleriyle birlikte, eğitimin gerekliliğine dair yaptığı vurgunun sadece spekülasyon bir düşünce değil, pratikte de karşılık bulmuş olması oldukça anlamlıdır. Eğitimin gerekliliğini insan olmanın özüyle özdeşleştiren Aristippos, yalnızca teorik bir yaklaşım benimsememiş; aksine, Sofistler gibi ücretli dersler vererek eğitim anlayışını somut bir biçimde hayata geçirmiştir.

Epistemolojik kabulleri ile uyumlu olan etik görüşleri, Aristippos'un eğitim anlayışının temellerini atmış ve bu anlayış, üç önemli husus üzerinden şekillenmiştir. İlk olarak, eğitimin insanı insan olmaya yaklaştırması gerekliliği, Aristippos'un eğitim felsefesinde belirgin bir yer tutar. Burada, bireyin kölelikten kurtulup, kendi zihninin efendisi olmayı başararak özgürleşmesi, insanın gelişimi açısından vazgeçilmez bir aşamadır. İkinci olarak, Aristippos'un eğitim anlayışı, insanın hazlarını bastırmak değil, hazlarını nasıl çoğaltabileceğini ve bu hazların efendisi olmayı nasıl başarabileceğini öğretmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hazlar, engellenmesi gereken bedensel ve düşük itki olarak değil, yaşamı mümkün kılan ve eğitim yoluyla olgunlaşması gereken yaşamsal güdüler olarak değerlendirilmelidir. Üçüncü belirleme ise eğitimin yalnızca pragmatik ve kısa vadeli amaçlara hizmet etmekle sınırlı kalmaması, aynı zamanda uzak bir hedef olarak yetkinleşmiş bir birey yetiştirmeyi amaçlamasıdır. Aristippos'un epistemolojik kesinliğin tek kaynağı olarak kabul ettiği anlık hazlar, eğitimle birleşerek bilgi ve etik perspektifin birbirini tamamlayan unsurları haline gelir.

Başlangıçta, eğitimin uzun ve kademeli bir süreç olarak tanımlanmasıyla, anlık hazların odağa alındığı bir etik anlayışının bir arada var olması, amaçlar bakımından bir çelişki yaratıyor gibi görünebilir. Fakat Aristippos, bu gerilimi aşmak için eğitimi yalnızca araçsallıktan kurtarıp, onu bir amaç olarak ele almış ve hazların bir sınırlılık olmaktan çıkarılmasının en emin yolunun eğitimden geçtiğini savunmuştur. Sistematik bir biçimde kurulan bu teorik tutarlılık, pratikle her zaman doğrulanamasa da, içsel bir tutarlılık taşımakta ve Aristippos'un felsefi mirasına önemli bir derinlik katmaktadır. Bu çerçevede, Aristippos'un bilgi, etik ve eğitim arasında kurmuş olduğu ilişki, günümüz eğitim süreçlerinde, özellikle öğrencilerin motivasyonlarını artırma açısından büyük bir değer taşır. Haz verecek etkinliklerin kullanımı, öz-farkındalık ve öz-denetim gibi çağdaş pedagogik yaklaşımların felsefi temellerle desteklenmesi ve eğitimin bütüncül doğasıyla öğrencileri yetkinleştirmesi, Aristippos'un eğitim düşüncesinin günümüzdeki yansımalarına dair güçlü birer işaretidir.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Fatih Öztürk
Author Details	¹ Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Malatya, Türkiye
	 0000-0002-1043-4000 fatih.ozturk@ozal.edu.tr

Kaynakça | References

- Aristotle. *Eudemian Ethics*. Translated by C. Reeve. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2021.
- Aristotle, Bartlett, Robert C., and Susan D. Collins. *Aristotle's Nicomachean Ethics*. Chicago: University of Chicago Press, 2011.
- Aristotle, and C. D. C. Reeve. *Metaphysics*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2016.
- Bardi, Jason B. "Escaping the Polis: A Legal Interpretation of Aristippus' Philosophy." *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 61 (2021): 475–495.
- Belfiore, Elizabeth. "Pleasure, Tragedy and Aristotelian Psychology." *The Classical Quarterly* 35, no. 2 (1985): 349–361.
- Bett, Richard. "Prodicus on the Choice of Heracles, Language, and Religion." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 195–210. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Blanchard, Kenneth C. "The Middle Road of Classical Political Philosophy: Socrates' Dialogue with Aristippus in Xenophon's *Memorabilia*." *The Review of Politics* 56, no. 4 (1994): 671–696.
- Cicero. *Yükümlülükler Üzerine*. Translated by C. C. Çevik. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Desmond, William. "Diogenes of Sinope." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 651–679. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Epikuros. *Doğa Üzerine Mektup*. Translated by R. Küçük. İstanbul: İthaki Yayınları, 2000.
- Epikuros. *Mektuplar*. Translated by V. Çolak. İstanbul: Yedinci Gün Yayınları, 2001.
- Gkaleas, Konstantinos. "Aristippus and Xenophon as Plato's Contemporary Literary Rivals and the Role of Gymnastike." *Electronic Journal for Philosophy* 22, no. 2 (2015): 4–11.
- Gonzalez, Francisco J. "Aristotle on Pleasure and Perfection." *Phronesis* 36, no. 2 (1991): 141–159.
- Irwin, Terence H. "Aristippus against Happiness." *The Monist* 74, no. 1 (1991): 55–82.
- Johnson, David M. "Self-Mastery, Piety, and Reciprocity in Xenophon's *Ethics*." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 412–431. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Kristjánsson, Kristján. *Aristotelian Character Education*. London: Routledge, 2015.
- Laertius, Diogenes. *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Translated by C. Şentuna. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- Lampe, Kurt. "The Life of Aristippus in the Socratic Epistles: Three Interpretations." In *Creative Lives in Classical Antiquity: Poets, Artists and Biography*, 198–218. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- Lampe, Kurt W. "The Life and Philosophy of Aristippus in the Socratic Epistles." In *Creative Lives in Classical Antiquity: Poets, Artists, and Biography*, 198–218. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- Moore, Christopher. "Xenophon's Socratic Education in *Memorabilia* Book 4." In *Socrates and the Socratic Dialogue*, edited by A. Stavru and C. Moore, 500–520. Leiden: Brill, 2018.
- Plato. *Gorgias*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. Indianapolis: Hackett, 1997.
- Plato. *Meno*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. Indianapolis: Hackett, 1997.
- Plato. *Phaedo*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. Indianapolis: Hackett, 1997.
- Plato. *Philebus*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. Indianapolis: Hackett, 1997.
- Plato. *Protagoras*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. Indianapolis: Hackett, 1997.
- Plato. *Theaetetus*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. Indianapolis: Hackett, 1997.
- Plato. *The Republic*. In *Plato: Complete Works*, edited by J. M. Cooper. Indianapolis: Hackett, 1997.
- Prince, Susan. "Antisthenes' Ethics." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 325–360. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Redfield, James M. "The Origins of Socratic Dialogue: Plato, Xenophon, and the Others." In *Socrates and the Socratic Dialogue*, edited by A. Stavru and C. Moore, 125–138. Leiden: Brill, 2018.
- Reeve, C. D. C. *Action, Contemplation, and Happiness*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012.
- Roochnik, David. "The Pleasure of Presence." *Dionysius* 39 (2024): 130–141.
- Rowe, Christopher. "The Teachability of Arete among the Socratics." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 629–650. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Seneca. *Dialogues and Essays*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Tsoula, Voula. "Aristippus of Cyrene." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 380–411. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Urstad, Kristian. "Pathos, Pleasure and the Ethical Life in Aristippus." *Journal of Ancient Philosophy* 3, no. 1 (2009): 1–22.
- Urstad, Kristian. "Aristippus on Freedom, Autonomy, and the Pleasurable Life." In *Socrates and the Socratic Dialogue*, edited by A. Stavru and C. Moore, 179–201. Leiden: Brill, 2018.

- Wolfsdorf, David C. "The Ethical Philosophy of the Historical Socrates." In *Early Greek Ethics*, edited by D. C. Wolfsdorf, 169–194. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Xenophon, Brownson, Carleton L., and John Dillery. *Anabasis*. Rev. ed. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998.
- Xenophon, Marchant, E. C., O. J. Todd, and Jeffrey Henderson. *Memorabilia: Oeconomicus; Symposium; Apology*. New ed. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013.
- Zilioli, Ugo. *The Cyrenaics*. Durham: Acumen Publishing Limited, 2012.

